

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Rebecca Jester

Vänskap är magi

Etik och straffteori inom Harry Potter och De Vises Sten

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Sverker Jönsson

Termin: VT 2018

Innehåll

Summary.....	1
Sammanfattning _____	2
1 Inledning.....	3
1.1 Bakgrund _____	3
1.2 Syfte.....	4
1.3 Frågeställningar _____	4
1.4 Material.....	4
1.5 Metod _____	5
1.6 Kritik.....	6
1.7 Avgränsningar_____	7
1.8 Disposition.....	7
2 Filosofisk bakgrund _____	8
2.1 Etik.....	8
2.2 Straffteori _____	8
2.3 Tolerans.....	9
3 Harry Potter och De Vises Sten _____	10
3.1 Översiktlig handling.....	10
3.2 Brott och straff _____	10
3.2.1 3 kap: Brott mot liv och hälsa.....	10
3.2.2 4 kap: Brott mot frihet och frid_____	13
3.2.3 5 kap: Ärekränkning.....	16
3.2.4 8 kap: Stöld, rån och andra tillgreppsbrott_____	17
4 Sammanfattande analys.....	18
5 Diskussion _____	19
6 Källförteckning.....	22
6.1 Källor _____	22
6.2 Litteratur.....	22

Summary

What makes a human tolerant? What stories motivate us to help each other, to protect each other, and to strive for a better world?

A study has shown that reading the series about Harry Potter promotes a more tolerant attitude toward groups that are marginalized in society. The purpose of this essay was to find out why that is, by investigating the ethical theories and penal theories respectively that are communicated and advocated for through the literary work "*Harry Potter and the Philosopher's Stone*". To fill this purpose, a literary study has been implemented, and the results analyzed through judicial methodology. After that, a content analysis has been implemented to review and examine the results. The essay was limited to only refer to such actions within the book that could be considered to be included within the area of application of Swedish penal law.

In the literary study, the work was examined to find relevant actions, and it was noted whether they were punished or not also within the work, and if so also how, how harshly and finally why they were punished, if this could be determined. The essay has worked from the basis of deontological and teleological theories of ethics to determine what actions have been considered to be [wrong], as well as retributive and preventive penal theories to determine whether those wrong actions were punished for the sole sake of vengeance or in order to prevent such actions from being repeated in the future.

The examination showed distinct differences regarding if, how, and why actions were punished — the main factor was whether or not the actions had "good" or "bad" consequences, indicating a teleological approach to ethics. The fact that several circumstances indicated in themselves that [vengeance] was regarded as a good consequence, further spoke for a retributive penal theory being favoured.

However, it must be noted that the investigation by nature was much too strictly limited and concise to be able to give a fully representative reflection of what factors influence readers to be more tolerant, such as has been shown in the above-mentioned report.

Sammanfattning

Vad är det som skapar en tolerant människa? Vilka berättelser motiverar oss att hjälpa varandra, att skydda varandra och att sträva efter en bättre värld?

Undersökningar har visat att läsning av serien om Harry Potter främjar en mer tolerant inställning till marginaliserade grupper i samhället. Uppsatsens syfte var att ta reda på vad detta beror på, genom att undersöka vilka etiska teorier respektive straffteorier som kommuniceras och förespråkas i det litterära verket ”*Harry Potter och De Vises Sten*”. För att kunna uppfylla detta syfte har en litteraturstudie genomförts och analyserats med hjälp av rättsdogmatisk metod, och därefter har en latent innehållsanalys genomförts för att granska och tolka resultatet. Uppsatsen begränsades av att endast beröra sådana handlingar som kunde anses omfattas av den svenska brottsbalkens tillämpningsområde.

I litteraturstudien undersöktes verket för att hitta relevanta handlingar, och det noterades huruvida de straffades eller inte även inom ramen för verket, samt i så fall hur, hur hårt, och slutligen varför, om det kunde utrönas. Uppsatsen har utgått från deontologisk respektive teleologisk etikteori för att utröna vilka handlingar som anses vara onda, och därefter vedergällande respektive preventiv straffteori för att utröna om de onda handlingarna straffats för att hämnas eller för att förhindra att liknande handlingar genomförs i framtiden.

Undersökningen visade att det fanns tydliga skillnader i om, hur, och varför handlingar straffades — framför allt rörde det sig om huruvida handlingarna fick bra eller dåliga konsekvenser, vilket indikerade en teleologisk etik. Det faktum att det från flera omständigheter kunde utläsas att [hämd] ansågs vara en bra konsekvens, talade för att en vedergällande straffteori kommunicerades i verket.

Dock ska noteras att undersökningen till sin natur var alldeles för begränsad och kortfattad för att kunna ge en helt representativ bild av vilka faktorer som påverkar läsare till att bli mer toleranta människor, så som påvisat i den ovan nämnda rapporten.

1 Inledning

1.1 Bakgrund

”Jag tycker verkligen inte att de skulle släppa in den andra sorten, eller vad tycker du? De är helt enkelt inte likadana” — Draco Malfoy¹

J. K. Rowlings böcker om Harry Potter har utan tvivel varit en enorm global succé sedan den första boken publicerades år 1997, med över 500 miljoner sålda böcker på över 80 språk.² Detta gör det till den mest sålda bokserien någonsin, med en enorm genomslagskraft över hela världen.

Enligt en undersökning publicerad i *Journal of Applied Social Psychology* år 2015 kan läsning av böckerna om Harry Potter påverka samhället på ett positivt sätt.³ Studien visar att det föreligger ett samband mellan läsning av bokserien, och en ökad tolerans gentemot stigmatiserade grupper i samhället.⁴ Detta gällde framför allt hos de undersökningsobjekt som identifierade sig med den huvudsakliga positiva karaktären (Harry Potter) och / eller disidentifierade sig med den huvudsakliga negativa karaktären (Lord Voldemort).⁵ Undersökningen visar vidare att bokserien därmed skulle kunna användas som ett konkret verktyg inom utbildningsväsendet för att förbättra barns, och därmed i ett större perspektiv även samhällets, inställning till stigmatiserade grupper.⁶

Böckerna om Harry Potter lär alltså sina läsare att vara toleranta, men hur kommuniceras detta? Vilket budskap om rättvisa och rättskipning kan utläsas ur dem? Vilka normer för etik och bestraffning är det som förespråkas, som utmynnar i denna potentiellt världsomspännande effekt? Denna uppsats kommer att besvara dessa frågor.

¹ Se Rowling s. 103.

² Se The Pottermore News Team: *'500 million Harry Potter books have now been sold worldwide'*.

³ Se Vezzali m.fl.

⁴ Ibid. s. 117.

⁵ Ibid. s. 115.

⁶ Ibid. s. 117.

1.2 Syfte

Uppsatsens syfte är att undersöka vilken straffteori samt etisk teori som J. K. Rowling ger uttryck för inom ramen för sitt litterära verk ”*Harry Potter och De Vises Sten*”. Undersökningen kommer att utgå från en jämförelse med svensk strafflagstiftning och analyseras ur ett etiskt och straffteoretiskt perspektiv för att utreda vilken normativ etisk teori som förespråkas samt vilken straffteori som tillämpas vad gäller karaktärens handlingar och dessa handlingars eventuella efterföljande straff. Slutligen kommer analysens slutsatser att diskuteras ur ett rättssociologiskt perspektiv.

1.3 Frågeställningar

Frågeställningarna som kommer att besvaras är som följer:

- Vilka handlingar i boken, som också skulle kunna omfattas av svensk strafflagstiftning, straffas även inom ramen för det litterära verket?
- Vilka skillnader finns gällande om, när, och hur en viss handling blir bestraffad?
- Bestraffas handlingarna för att hämnas, eller för att inte upprepas?

1.4 Material

Under arbetet med denna uppsats har valet fallit på att för undersökningen använda *Harry Potter och De Vises Sten* av J. K. Rowling. Valet föll på just detta litterära verk av flera anledningar. För det första är boken främst avsedd för en yngre målgrupp, vilket innebär att den information som återfinns inom handlingen är okomplicerat presenterad vilket i sin tur innebär att den är enkel att tillgodogöra sig, så uppsatsens fokus kan skiftas till att ligga på analysen bakom orden snarare än orden själva. För det andra är boken trots sitt enklare språk en del av en otroligt väl underbyggd värld som i de flesta fall ger mer än tillräckligt med bakgrund och material för en tillfredsställande kunskap om faktorer som kan ha påverkat de situationer som kommer studeras under arbetets fortskridande. Båda dessa anledningar främjar en process och en undersökning som kommer vara effektiv samtidigt som underlaget är omfattande och dynamiskt.

1.5 Metod

För att uppnå uppsatsens syfte kommer en litteraturstudie genomföras i vilken det valda materialet, det vill säga boken *Harry Potter och De Vises Sten*, läses och granskas för att hitta de handlingar som är relevanta för att kunna besvara uppsatsens frågeställningar. Dessa utvalda handlingar kommer därefter med hjälp av rättsdogmatisk metod jämföras med svensk strafflagstiftning, närmare bestämt brottsbalken, för att utröna huruvida de kan anses falla in under en (generös) tillämpning av denna. Den svenska brottsbalken (nedan förkortad BrB) används alltså som ett slags inramande utgångspunkt för vad som generellt kan anses som en ”ond” handling eller konsekvens, och är därmed en effektiv strategi för att välja ut vilka handlingar som är både tillräckligt relevanta och tillräckligt tydliga för att leda undersökningen till tillfredsställande representativa slutsatser. För att ytterligare förenkla och förtydliga undersökningen så fokus istället kan läggas på att fördjupa analys och diskussion, kommer rättsutredningen enligt BrB att begränsas till att endast beröra den direkta och exakta betydelsen av lagtextens ordalydelse.

De handlingar som anses kunna omfattas av BrB:s tillämpning kommer att studeras, och med hjälp av latent innehållsanalys kommer det att tolkas om och i så fall hur de straffas inom ramen för boken, direkt eller indirekt. Direkt menar att karaktären straffas inom ramen för handlingen, och indirekt menar att karaktären straffas utanför handlingen, exempelvis genom att beskrivas på ett ofördelaktigt sätt. Notera att ett eventuellt straff inte nödvändigtvis är en inom berättelsen kausal konsekvens av handlingen — även då en efterföljande negativ incident framstår som en total tillfällighet kommer den alltså behandlas som en avsedd konsekvens, då detta trots allt är ett litterärt verktyg som författaren har till sitt förfogande. Handlingarna som studeras delas upp enligt det kapitel i vilket de förekommer i BrB, och efter varje avsnitt av handlingar kommer en löpande analys ske i vilka jämförelser kommer göras baserat på handlingarnas inbördes likheter och olikheter för att därtill utreda om några samband eller trender kan urskiljas i vad som kan anses vara anledningen till att de i just den specifika situationen tilldelas alternativt besparas en bestraffning. Detta kommer att påvisa huruvida en handling bestraffas endast på grund av att ha utförts, oavsett vad följderna är, alternativt om den bestraffas endast om följderna blivit negativa — det vill säga vilken normativ etisk teori boken kommunicerar till läsaren. Genom att därmed veta om det är handlingen i sig

eller den eventuella konsekvensen som är ”ond” och bestraffas, och undersöka samband angående vad som straffas när, kan en slutsats slutligen dras om huruvida detta ”onda” bestraffas för att hämnas eller för att avskräckas i framtiden — det vill säga vilken straffteori författaren använder sig av i sitt författarskap.

Genom denna kunskap kan slutsatser dras om vilka handlingar författaren förespråkar som onda och som alltså bör bestraffas, samt vad som bör motivera denna bestraffning. Då det redan har påvisats föreligga ett samband mellan dessa uppfattningar och en ökad tolerans gentemot stigmatiserade grupper i samhället, kan denna kunskap användas för att reproducera dessa processer, för att aktivt förbättra samhällets tolerans ytterligare.

1.6 Kritik

Under arbetet med denna uppsats kommer det inte finnas utrymme att studera resterande böcker i sviten, eller övrigt material som författaren har skapat. Denna påtagliga begränsning av underlag minskar möjligheten att belysa och återspegla författarens uppfattning och förespråkade teorier på ett representativt sätt. För en mer komplett representation bör hela serien, eller möjligtvis författarens samlade verk, studeras. Detsamma gäller begränsningen till handlingar som kan omfattas av BrB, samt det faktum att endast ordalydelsen har tillämpats — för en mer representativ undersökning bör samtliga handlingar beaktas, och därtill underkastas en mer noggrann och djupgående granskning vad gäller juridiska källor. Slutligen kan det konstateras att nyttjandet av svensk lagstiftning över huvud taget för en textanalys gällande en engelsk text, som är skriven av en engelsk författare och som utspelar sig i England, otvivelaktigt kan leda till att analysen går miste om eventuella oskrivna regler som dock på hemmaplan må vara väl etablerade men som i processen blir effektivt ’lost in translation’ så att säga, och därmed går förlorade.

1.7 Avgränsningar

Undersökningen har avgränsats på ett antal sätt för att rymmas inom ramen för en kandidatuppsats, både vad gäller själva materialet och hur det analyseras.

- Undersökningen inkluderar endast handlingar där all relevant information återfinns i den valda boken, det vill säga *Harry Potter och De Vises Sten*.
- Undersökningen behandlar endast handlingar som anses kunna omfattas av BrB.
- Undersökningen bortser från handlingar som endast återberättas.

1.8 Disposition

Uppsatsen är uppdelad i tre delar: en deskriptiv, en undersökande, samt en analytisk. Inledningsvis kommer de två nästföljande avsnitten i den deskriptiva delen att förklara några grundläggande teorier inom etik och straffrätt vilka kommer ligga till grund för vad som behandlas i de efterföljande undersökande respektive analytiska delarna. Därefter kommer begreppet tolerans utvecklas med utgångspunkt i UNESCO:s deklARATION av principer, samt dess arbete för att motverka och bekämpa intolerans. Sedermera kommer den undersökande delen att granska det valda materialet för att därmed med hjälp av ovan och nedan nämnda teorier besvara frågeställningarna. Handlingarna som valts ut kommer att granskas i avsnitt enligt sin kronologi inom BrB, och inom denna kategorisering enligt den kronologi i vilken de förekommer i boken. Varje avsnitt kommer att avslutas med en kortare analys, varefter slutsatserna från dessa analyser kommer att sammanställas och diskuteras i den avslutande delen. Denna sista del kommer med hjälp av den information som framkommer i undersökningen att uppnå uppsatsens syfte samt diskutera detta i ett vidare samhällsperspektiv och framtidsperspektiv. Detta kommer närmare bestämt gälla hur kunskapen som framkommer i och med denna uppsats kan tillämpas för att reproducera det resultat som den ovan nämnda undersökningen i *Journal of Applied Social Psychology* rapporterade.

2 Filosofisk bakgrund

2.1 Etik

Etik delas vanligtvis upp i tre huvudområden.⁷ *Deskriptiv etik* undersöker och beskriver vilken etik som förekommer inom ett visst sammanhang, utan att ta ställning till om dessa uppfattningar är bra eller dåliga.⁸ *Normativ etik* värderar och ger vägledning kring vad som är eller snarare ”ska vara” en bra eller dålig uppfattning, samt varför.⁹ *Meta-etik* ställer frågan om värderingar alltid endast är subjektiva så ingen kan ha rätt eller fel, eller om det finns ”moraliska sanningar”.¹⁰ Det kan sammanfattas på det viset att författaren inom det litterära verket har skapat en normativ etik, och uppsatsens undersökning av denna är deskriptiv etik. Normativ etik delas i sin tur upp i ytterligare kategorier, av vilka två är relevanta här: *Deontologisk etik* innebär att en handling är objektivt ond eller god i sig själv oavsett vilken effekt som följer av den, och att handlingen ska bedömas utifrån denna inneboende egenskap av att vara [ond] eller [god].¹¹ *Teleologisk etik* innebär rakt motsatt att en handlingens egenskap som [ond] eller [god] beror på vilka konsekvenser som följer av den, och att handlingen ska bedömas utifrån följderna.¹²

2.2 Straffteori

Inom juridiken finns ett antal straffteorier, som ger uttryck för ett straffs ändamål och rättfärdigande. Dessa delas ofta upp i absoluta respektive relativa straffteorier.¹³ *Absolut straffteori* är tillbakablickande och innebär att en ond handling ska straffas som hämnd för att den utförts, oavsett vilka effekter denna bestraffning får — det rör sig om

⁷ Se Grenholm s. 18.

⁸ Ibid. s. 18.

⁹ Ibid. s. 19.

¹⁰ Ibid. s. 20.

¹¹ Se Tännsjö s. 74 samt Duff och Garland s. 6.

¹² Se Tännsjö s. 74 samt Duff och Garland s. 6.

¹³ Se Asp s. 90.

vedergällning, en oförrätt ska hämnas.¹⁴ *Relativ straffteori* är konsekvens-orienterad och framåtblickande och innebär att en ond handling ska bestraffas om detta kan leda till att minska brottslighet på något sätt, det vill säga om framtida onda handlingar därmed kan förhindras.¹⁵ Detta rör sig alltså om *prevention* — en oförrätt ska förhindras.

Relativ straffteori delas upp i *generalpreventiv teori* vilket handlar om att avskräcka befolkningen i stort från att utföra onda handlingar, respektive *individualpreventiv teori* som handlar om att förhindra specifikt den brottslige från att begå nya brott.¹⁶ *Inkapacitetsteorin* är en relativ straffteori vilken helt enkelt bygger på premissen att om brottslingen är inlåst så kan hen inte begå nya brott.¹⁷

2.3 Tolerans

FN-organet för internationellt samarbete inom utbildning, vetenskap, och kultur (UNESCO) antog år 1995 en deklaration om principer för tolerans.¹⁸ I artikel 1.1-2 definieras tolerans bland annat som respekt, acceptans, och uppskattning av den kulturella mångfald som finns i världen. Där stadgas också att tolerans är en moralisk förpliktelse, och att tolerans ska utövas även av individer. Detta understryks också i artikel 3.2 som uttrycker att tolerans är nödvändig mellan individer och bör äga rum i skolor, hem, och på arbetsplatser. I artikel 2.4 stadgas att intolerans bland annat tar formen av marginalisering och exkludering av utsatta grupper.

UNESCO har även publicerat fem punkter avseende hur intolerans kan motarbetas.¹⁹ Även här poängteras under punkt 3 att det krävs information och kunskap för att bekämpa intolerans, under punkt 4 att det krävs individuell medvetenhet och självinsikt samt under punkt 5 att det krävs lokala och individuella lösningar och åtgärder, att det

¹⁴ Ibid. s. 90.

¹⁵ Ibid. s. 90.

¹⁶ Ibid. s. 90.

¹⁷ Ibid. s. 90.

¹⁸ Se UNESCO Declaration of Principles on Tolerance, Paris 16 november 1995.

¹⁹ Se UNESCO: '*Promoting Tolerance*'.

inte går att vänta på att statsapparater och myndigheter ska agera ensamma, utan att alla är en del av lösningen. Det understryks att till exempel fredliga aktioner och gräsrotsrörelser är tillgängliga, effektiva, och uppmuntrade tillvägagångssätt för alla som vill uttrycka solidaritet samt och motarbeta intolerans, våld, och hat.

3 Harry Potter och De Vises Sten

3.1 Översiktlig handling

Harry Potter och De Vises Sten handlar om Harry som är föräldralös och därför växer upp med sin moster, morbror och kusin utanför London. När han fyller 11 år får han reda på att hans föräldrar var magiker, något han själv också är och ska få lära sig att kontrollera på Hogwarts skola för häxkonster och trolldom. Harry får väldigt snabbt lära sig att denna nyupptäckta värld är precis lika farlig som den är fantastisk, fylld med monster och mördare och människor som häpnadsväckande nog har lyckats få anställning på en skola trots utpräglade och starka sadistiska drag.

3.2 Brott och straff

Nedan följer en kort beskrivning av relevanta handlingar så som de beskrivs i boken, med hänvisning till tillämpliga lagrum. I slutet av varje avsnitt görs en kort analys av vilka skillnader och likheter som kan noteras fallen sinsemellan.

3.2.1 3 kap: Brott mot liv och hälsa

I. Mord — BrB 3 kap 1 § samt Vållande till annans död — BrB 3 kap 7 §

- Sid. 235: Quirrell försöker mörda Harry under en idrottsmatch.²⁰ Detta är olagligt via 23kap 1§. Han straffas genom att knuffas från en åskådarbänk till raden nedanför.²¹
- Sid. 362: Quirrell försöker mörda Harry vid spegeln, åter igen olagligt via 23kap 1§. Han straffas genom att dö när Harry försvarar sig.²²

²⁰ Se Rowling s. 355.

²¹ Ibid. s. 237.

²² Ibid. s. 363.

- Sid. 362: Lord Voldemort anstiftar till mord på Harry, olagligt via 23kap 4§ 1st. Han straffas genom att bli av med sin livnärande värd-organism tillika fysiska form.²³
- Sid. 363: Harry vållar Quirrells död i självförsvar, se ovan. Han straffas genom att hamna i koma i tre dagar, och nästan dö.²⁴

II. Misshandel — BrB 3 kap 5 §

- Sid. 42: Dudley boxar Harry på ett zoo. Han straffas med att en boa constrictor rymmer ur sitt terrarium och utsätter honom för livsfara.²⁵
- Sid. 52: Vernon greppar Harry och Dudley i nacken varpå Dudley brottas med Harry. Båda straffas genom att Vernon ger Harry en förmån på Dudley's bekostnad.²⁶
- Sid. 80: Hagrid ger Dudley en grissvans. Han straffas inte.
- Sid. 242: Ron slåss med Malfoy. Han straffas med 5 minuspoäng.²⁷
- Sid. 277: Ron och Neville slåss med Malfoy. Ron straffas med näsblod, Neville straffas inte alls.²⁸
- Sid. 362: Quirrell överfaller Harry. Straffas med smärta när Harry försvarar sig.

III. Fara för annan — BrB 3 kap 9 §

- Sid. 28: Dumbledore lämnar en ettårig Harry utomhus en natt. Han straffas inte.
- Sid. 310: Hagrid tar fyra elever till en livsfarlig skog, mitt i natten. Han straffas inte, dock kan noteras att det inte framgår vem som faktiskt beslutat om straffets innehåll.

IV. Analys

I alla de fyra fallen som rör mord blir gärningspersonen oerhört hårt straffad, och det finns ingenting som indikerar en inställning att handlingen att mörda någon kan vara god om det leder till något gott. Detta exemplifieras i och med det faktum att när Harry

²³ Ibid. s. 363.

²⁴ Ibid. s. 364-365.

²⁵ Ibid. s. 43.

²⁶ Ibid. s. 53-54.

²⁷ Ibid. s. 243.

²⁸ Ibid. s. 278.

orsakar Quirrells död, en person som försöker mördat honom och antagligen skulle ha mördat många fler om han inte avlidit, skadas Harry så svårt av att han är väldigt nära att dö själv. Detta "trots att" Harry handlade i självförsvar, och inte hade uppsåt att döda Quirrell utan endast att på sin höjd åsamka honom smärta för att freda sig själv och rädda sitt eget liv eller åtminstone uppehålla det så länge att stenen skulle hinna räddas. Detta är en tydlig indikation på att mord är en handling som anses vara ond i och med sig själv och oavsett vilka följder som kommer av det, det vill säga en deontologisk uppfattning om etik. I dessa fall finns det dock inte något som går att utläsa som talar om ifall de har straffats för att deras onda handlingar ska hämnas, eller för att motverka att de eller någon annan gör om den onda handlingen.

I fallen som avser misshandel finns det däremot mer variation att studera. I de allra flesta fallen straffas gärningspersonen precis som i situationerna gällande mord, med ett undantag: Hagrid blir inte straffad när han misshandlar Dudley. Satt i sitt sammanhang, det vill säga att Hagrid utför denna handling precis efter att Vernon har förolämpat professor Dumbledore, talar det för en teleologisk uppfattning om etik, och är möjligtvis också en subtil indikation för att vedergällning förespråkas. Hagrid ikläder sig här alltså ett slags roll som hämnare av en tidigare oförrätt vilket, till skillnad från de övriga situationerna av samma kategori, inte straffas över huvud taget. Detta visar alltså för det första att en handling inte straffas och alltså uppfattas som [bra] om den leder till något [bra] (i det här fallet att familjen Dursley drar sig tillbaka och gömmer sig i ett annat rum, och därmed slutar förolämpa Dumbledore), och för det andra att den därmed [bra] saken i den här situationen är vedergällning.

Att Ron straffas relativt mildt när han har blivit provocerad av Malfoy och därefter misshandlar honom som "hämnad" visar på samma trend, dock kan det faktum att han ändå straffas vara en indikation att hämnad inte alltid kan gå helt utan konsekvenser, möjligtvis att hämnden ska vara proportionerlig gentemot oförrätten så fysiskt våld inte kan anses vara en jämlikt en verbal förolämpning. När Malfoy sen trots den första misshandeln fortsätter förolämpa och kränka andra karaktärer kan ses som en antydning från författaren att prevention inte fungerar på ett tillräckligt tillfredsställande och effektivt sätt, vilket ytterligare rättfärdigar vedergällningen som motivering till straff.

I de sista två fallen kan inte säga annat än att trenden går igen: om slutresultatet blir bra och handlingen leder till bra konsekvenser, så kan det utläsas att handlingen måste ha varit bra också. Det är alltså totalt sett tydligt att en teleologisk uppfattning om etik dominerar åtminstone vad gäller brott mot liv och hälsa (eller motsvarande) — dock med undantag för mord som betraktas som en [ond] handling i och med sig själv.

3.2.2 4 kap: Brott mot frihet och frid

I. Olaga hot — BrB 4 kap 5 §

- Sid. 65-66: Vernon håller i ett handeldvapen och uttalar sig hotfullt mot Hagrid. Han straffas med att Hagrid förstör vapnet med händerna, vilket gör Vernon skräckslagen.
- Sid. 77: Hagrid riktar ett vasst och magiskt paraply mot Vernon. Han straffas inte.
- Sid. 279: Snape hotar Quirrell i skogen. Han straffas inte.
- Sid. 356: Quirrell hotar Harry framför spegeln. Han straffas inte omedelbart, men i kombination med straffet för mordförsöket ovan, det vill säga att han själv dör.²⁹
- Sid. 361: Voldemort hotar Harry. Han straffas genom att bli av med sin livnärande värd-organism tillika hans fysiska form.³⁰

II. Olaga frihetsberövande — BrB 4 kap 2 §

- Sid. 47: Vernon stänger in Harry i ett begränsat utrymme under trappen, i en månad.³¹ Han straffas direkt genom att falla ihop i en stol, tydligt påfrestad och ansträngd.³²

²⁹ Se Rowling s. 363, avsnitt 3.2.1.I punkt 2.

³⁰ Se Rowling s. 362, avsnitt 3.2.1.I punkt 3.

³¹ Tidsrymden har beräknats med hjälp av flera faktorer: 1. Dudley får en filmkamera på sin födelsedag, samma dag som Harry stängs in (Se Rowling s. 35, 44.). 2. När Harry släpps ut flyttar han till det lilla sovrummet, och noterar att filmkameran är en månad gammal (Ibid. s. 47, 55.). 3. Harry konstaterar att sommarlovet har börjat när han släpps ut (Ibid. s. 47.). 4. Harry bor i Surrey (Ibid. s. 50.), där sommarlovet börjar sista veckan i juli (Se Surrey County Council.). 5. Harry får brev från Hogwarts i ungefär en vecka innan sin födelsedag, av vilka det första kommer samma dag som han flyttar till det lilla sovrummet (Se Rowling s. 50-63). 6. Harry läser senare om ett inbrott den 31 juli och konstaterar att det var hans födelsedag (Ibid. s. 178-179). Slutsats: Dudley fyller år fem veckor innan Harry (kameran är en månad + en vecka av brev). Harry fyller år den 31 juli. Dudley måste alltså fylla år kring den 25 juni. Sommarlovet i Surrey börjar den 24 juli. Alltså är Harry inlåst i ungefär en månad.

³² Se Rowling s. 44.

- Sid. 58: Vernon för bort Harry (och resten av familjen). Han straffas genom att uppvisa tydlig stress och generellt framställas som psykiskt instabil under episoden.³³
- Sid. 337: Hermione låser fast Neville i Gryffindors uppehållsrum. Hon straffas inte.
- Sid. 356: Quirrell binder fast Harry framför spegeln. Straffas inte omedelbart, men dock kombinerat med misshandel och mordförsöket ovan, det vill säga med döden.³⁴

III. Olaga intrång — BrB 4 kap 6 §

- Sid. 65: Hagrid intränger obehörigen i rucklet. Straffas genom att hotas med gevär.
- Sid. 195, 253, 259, 261: Harry går obehörigen omkring på skolan vid flera tillfällen, ibland ensam och ibland med sällskap. Första gången straffas de med ett monster.³⁵ Andra gången blir han skrämmd och jagad.³⁶ Tredje gången blir de ”bara” skrämmda.³⁷ Fjärde gången blir han tillrättavisad av Dumbledore.³⁸
- Sid. 296: Harry och Hermione går obehörigen för att skicka Norbert. Även Malfoy och Neville går ut. Alla blir bestraffade med poängavdrag och straffkommendering.³⁹

IV. Brytande av posthemlighet — BrB 4 kap 8 §

- Sid. 51: Vernon stjälar (och förstör, se nedan) Harrys post. Han straffas av att breven fortsätter komma, och till slut av att Hagrid söker upp dem.⁴⁰

V. Analys

I fallen som rör olaga hot märks det att det finns en skillnad i om och hur de straffas. Vernon hotar Hagrid och straffas direkt, medan Hagrid inte straffas när han i sin tur

³³ Det beskrivs exempelvis att han sliter loss sin mustasch, ser farlig ut, slår sitt barn, muttrar paranoidea saker för sig själv, blir manisk och icke responsiv.

³⁴ Se Rowling s. 362, avsnitt 3.2.1.I punkt 2, avsnitt 3.2.2.I punkt 4.

³⁵ Se Rowling s. 201.

³⁶ Ibid. s. 254-255.

³⁷ Ibid. s. 260-261.

³⁸ Ibid. s. 262-264.

³⁹ Ibid. s. 297.

⁴⁰ Ibid. s. 55-59, s. 65.

hotar Vernon. Det kan noteras att han åter igen reagerar mot en tidigare oförrätt vilket kan förklara varför han inte blir straffad denna gång heller, vilket åter talar för en teleologisk uppfattning om etik och en uppfattning om [vedergällning] som en bra och god handling. Samma tema upprepas vad gäller Snapes hot gentemot Quirrell. Vid en första genomläsning kunde det te sig motsägelsefullt att Snape inte straffades alls för sina hot, men tack vare information som framkom senare i boken har det tydliggjorts att även Snape i själva verket tagit på sig en roll som hämnare för vad som visade sig vara Quirrells onda handlingar. Detta bekräftas i och med Quirrells och Voldemorts hot gentemot Harry, som inte straffas omgående men däremot hårt, i kombination med straffen för mord och misshandel som behandlas ovan. Poängen som gjordes ovan angående Malfoys obefintliga upprättelse är relevant även vad gäller Vernons upprepade förolämpningar som inte lyckas motverkas av straffet vid den första incidenten, vilket åter indikerar indirekt att prevention inte har effekt på framtida oförrätter, med slutsatsen att det är vedergällning som motiverar eller bör motivera bestraffning.

Även i situationerna som gäller olaga frihetsberövande beror straffen på vilken slutgiltig effekt som blev konsekvensen av att handlingen utfördes. Kort sagt så straffas alla som utsätter någon för olaga frihetsberövande — med undantag av Hermione som inte straffas alls för sin fastlåsning av Neville. Det kan noteras att detta sker just innan hon ska bege sig till den 'sista striden' så att säga, och det faktum att hon låser fast Neville säkerställer att hon, Ron och Harry kan ta sig dit obehindrade och oupptäckta vilket i sin tur leder till att deras uppdrag lyckas och Voldemort blir stoppad. Detta indikerar åter en förespråkad teleologisk etik, där en handling är ond endast om följden är ond.

Vad gäller olaga intrång kan det också noteras en tydlig skillnad i om och när denna handling straffas. Hagrid straffas till exempel omedelbart för sitt intrång i rucklet genom att hotas med gevär (se ovan). Däremot gör sig Harry skyldig till en lång rad olaga intrång när han går omkring på skolan under nätterna, och får intressant nog mer eller mindre olika straff för varje gång. Det första straffet är otroligt hårt i jämförelse med de andra — de ställs framför ett enormt trehövdad monster och hamnar i omedelbar och konkret livsfara. Andra gången blir han skrämmd och lite jagad, men undkommer ganska snabbt farorna och blir belönad med en ledtråd till lösningen på bokens mysterium. Tredje gången blir han lätt överraskad, alltså en ännu skonsammare bestraffning. Fjärde

gången blir han mildt tillrättavisd av Dumbledore, men belönas även den gången med ytterligare ledtrådar och ett givande samtal med en person han beundrar. Sammanfattat innebär alltså varje nytt olaga intrång ett mildare straff och en större belöning — alternativt kan det tolkas som så att om han får en ledtråd så blir straffet mildare, vilket indikerar att en upptäckt ledtråd är en [god] effekt som leder till effekten att handlingen som ledde till ledtråden därmed var [god]. Detta bekräftas i och med den sista exkursionen som ger det uppenbart hårdaste straffet: enorma poängavdrag i den prestigefulla elevhemstävlingen samt en straffkommendering med livet som insats. Skillnaden här gentemot tidigare exkursioner är två stycken: Harry fick inga nya ledtrådar, och glömde dessutom sin osynlighetsmantel som tidigare har säkerställt att han kan gå och hitta sina ledtrådar utan att upptäckas.

Sammanställt kan även denna samling av fall konstateras förespråka en teleologisk etik, det vill säga att en handling är ond och straffas endast om dess konsekvenser är onda.

Slutligen ska nämnas situationen där Vernon förstör alla brev som Harry får. Då det inte finns några alternativa liknande fall som kan bidra med nyansering är det svårt att dra någon slutsats utifrån detta fall — men fallet bidrar ändå med en relevant belysande faktor för en ovan nämnd sekvens av handlingar som annars är en aning motsägelsefull: Vernon blir straffad för att hota Hagrid, när han egentligen kan anses ha burit rollen som hämnare för Hagrids olaga intrång. Varför? Det förklaras i och med detta fall, det vill säga av det faktum att Hagrids olaga intrång i själva verket OCKSÅ var i rollen av hämnare för Vernons handling att förstöra Harrys brev och föra bort honom.

3.2.3 5 kap: Ärekränkning

I. Förolämpning — BrB 5 kap 3 §

- Sid. 48: Harry förolämpar Dudley efter provokation. Han straffas inte.
- Sid. 77: Vernon förolämpar Harrys föräldrar. Han straffas av att Hagrid hotar honom med paraplyt, se ovan.⁴¹

⁴¹ Avsnitt 3.2.2.I punkt 2.

- Sid. 80: Vernon förolämpar Dumbledore. Han straffas av att Hagrid misshandlar Dudley genom att ge honom en grissvans, se ovan.⁴²
- Sid. 242: Malfoy förolämpar Ron. Straffas av att Ron slåss med honom, se ovan.⁴³
- Sid. 276: Malfoy förolämpar Ron och Neville. Han straffas av att de slåss med honom, se ovan.⁴⁴

II. Analys

De flesta fallen som berör ärekränkning har redan nämnts i tidigare avsnitt i och med att de alla har straffats och genererat en hämnd som i sin tur inte eller knappt har hämnats, en indikation på att hämnden i sig är en [god] handling, i alla fall till den del den kan anses vara proportionerlig. Det enda undantaget är den första ärekränkningen som istället själv innehar rollen av vedergällning och inte har straffats alls. Alltså är det inte handlingens natur utan dess konsekvens som värderas, en förespråkad teleologisk etik.

3.2.4 8 kap: Stöld, rån och andra tillgreppsbrott

I. Stöld — BrB 8 kap 1 §

- Sid. 139: Goyle försöker stjäla chokladgrodor, olagligt via 23kap 1§. Han straffas genom att Scabbers biter honom i fingret.
- Sid. 355: Quirrell försöker stjäla De Vises Sten, olagligt via 23kap 1§. Han straffas med att dödas, kombinerat med hot och mordförsök, se ovan.⁴⁵
- Sid. 355: Voldemort anstiftar till stöld, olagligt via 23kap 4§ 1st. Han straffas genom att bli av med sin livnärande värd-organism tillika hans fysiska form, se ovan.⁴⁶

⁴² Avsnitt 3.2.1.II punkt 3.

⁴³ Avsnitt 3.2.1.II punkt 4.

⁴⁴ Se Rowling s. 277, avsnitt 3.2.1.II punkt 5.

⁴⁵ Se Rowling s. 363, avsnitt 3.2.1.I punkt 2, avsnitt 3.2.2.I punkt 4.

⁴⁶ Se Rowling s. 363, avsnitt 3.2.1.I punkt 3.

II. Egenmäktigt förfarande — BrB 8 kap 8 §

- Sid. 53: Vernon förstör Harrys post. Han straffas av att breven fortsätter komma, och till slut av att Hagrid söker upp dem, se ovan.⁴⁷

III. Analys

I och med att samtliga fall rörande 8 kap straffas går det, precis som i ovanstående fall gällande brytande av posthemlighet, inte att utrona huruvida all stöld är fel i sig själv eller om det beror på vad konsekvenserna blir eller hade blivit. Det kan dock åter noteras att fallet om egenmäktigt förfarande precis som brytande av posthemlighet är den handling som straffas i och med att Hagrid följer efter familjen Dursley till rucklet på klippan, och där gör sig skyldig till olaga inträde. På samma sätt som ovan nämnt är detta ett första steg i den sekvensen som förklarar varför Vernon blir straffad när han hotar Hagrid, men Hagrid inte blir straffad när han förstör geväret.

4 Sammanfattande analys

Trots några få undantag samt ett antal situationer och handlingar som inte ger tillräckligt med information för att påvisa en trend, är det tydligt att den övergripande inriktningen indikerar en förespråkad etik där följderna av en handling snarare än handlingen i sig är avgörande för huruvida handlingen ska vara att anse som [ond]. Slutsatsen kan alltså dras att en främst teleologisk etik förespråkas och kommuniceras inom ramen för det litterära verket. Det ska noteras att flera instanser av tvetydiga resultat ovan, där samma handling fått helt olika straff beroende på deras konsekvenser, ändå indikerat en entydig trend i form av att alla undantag berott på att de var straff för en annan handling. Med detta menas att en handling som straffats i alla övriga fall undgått straff endast i de fall de själva utgjort hämnd för en tidigare oförrätt. Sammantaget indikerar detta att hämnden inte endast är ett straff för en tidigare oförrätt, utan även i sig själv är [god] i och med att dess konsekvenser måste ha ansetts goda då det inte straffats självt. Till detta kan tilläggas det faktum att i flera fall när en handling har straffats, har detta inte gjorts något för att förhindra att handlingen skulle ske igen, vilket pekar på en uppfattning, och en tendens att kommunicera vidare, att prevention inte har någon effekt

⁴⁷ Se Rowling s. 55-59, s. 65.

och alltså inte förespråkas. Alltså kan slutsatsen dras att det är vedergällning som motiverar bestraffningarna inom ramen för det litterära verket.

Det kan också noteras en likhet i dessa förespråkade teorier och den deklaration som UNESCO antagit och därtill hörande lista med en konkret handlingsplan för vad som kan och bör göras för att främja tolerans och motverka intolerans generellt i samhället. Boken förespråkar teleologisk etik, det vill säga en etik som avvaktar och ser vad konsekvenserna av en handling innebär (och ibland vad den beror på) innan den dömer i absoluta termer vad som är definitivt rätt eller fel. Den förespråkar också att när det väl visat sig att en handling är fel och leder till dåliga konsekvenser, så ska åtgärder sättas in och den dåliga handlingen ska hindras, inte bara av en högre instans eller högre makt, utan av den som har möjlighet att göra det rätta som påkallas av situationen i fråga.

På samma sätt förespråkar UNESCO i sin deklaration och sin handlingsplan att tolerans måste bygga på kunskap och tillgång till information, och samtidigt att det inte ska vara bara en stats eller myndighets ansvar att motverka intolerans, utan att individer måste vara medvetna om vad de själva kan göra för att kunna påverka och främja tolerans i sina liv och sina egna miljöer, att stå upp för andra så kampen förs på alla plan.

5 Diskussion och slutsats

Denna uppsats har därmed, med hjälp av en litteraturstudie och efterföljande latent innehållsanalys, undersökt vilken straffteori samt etisk teori som J. K. Rowling gett uttryck för inom ramen för sitt litterära verk ”*Harry Potter och De Vises Sten*”.

Frågeställningarna som har besvarats är som följer:

- Vilka handlingar i boken, som också skulle kunna omfattas av svensk strafflagstiftning, straffas även inom ramen för det litterära verket?

Denna frågeställning har fått svar i och med de uppräddade handlingarna i avsnitten inom ramen för undersökningen som utforskade och därefter löpande analyserade de handlingar i boken som föll in under den definition som ställs upp här ovan.⁴⁸

⁴⁸ Se avsnitt 3.2.

- Vilka skillnader finns gällande om, när, och hur en viss handling blir bestraffad?

De skillnader som fanns är kort sagt att straffen helt berodde på vilka konsekvenser som handlingarna ledde till och i vissa fall vad de berodde på. Om konsekvensen ansågs vara [god] så bestraffades inte handlingen alls, eller mycket mildare. De enda noterbara undantagen var i fallen som berörde mord, där varje handling bestraffades väldigt hårt oavsett vilken konsekvens de ledde till. Det fanns även några fall där skillnader inte kunde påvisas helt enkelt eftersom alla handlingar i slutändan ledde till liknande följder.

- Bestraffas handlingarna för att hämnas, eller för att inte upprepas?

Utifrån de sammanställda resultaten som gått att utröna från denna undersökning kan en slutsats dras att handlingar som ansetts vara [onda] straffades för att hämnas snarare än för att inte upprepas vid ett annat tillfälle eller av en annan person. Alltså förespråkades en straffteori som blickar bakåt och motiveras av vedergällning för genomförda oförrätter snarare än en som blickar framåt och ämnar förhindra kommande oförrätter.

I samband med de teoretiska och principiella likheterna i vad som uttrycks i UNESCO:s deklARATION om principer för tolerans, kan undersökningens sammanställda resultat anknyta till den ovan nämnda rapporten inom social psykologi som påvisade en ökad tolerans gentemot marginaliserade grupper i samhället efter att ha läst böckerna om Harry Potter.⁴⁹ Den här undersökningen kan förklara en del av vad det kan bero på, vilket kan reproduceras för att skapa mer litteratur som främjar tolerans i samhället.

Det ska noteras att det på intet sätt är garanterat att dessa teorier är en del av vad som orsakat resultatet i den rapporten, utan det finns otvivelaktigt många aspekter av böckerna som kan ha bidragit till den mätta påverkan. Dock är likheterna med deklARATIONEN och handlingsplanen framställd av UNESCO tänkvärda — UNESCO som är ett enormt organ inom FN och är inriktat bland annat på specifikt den här målbilden och som har enorma resurser och enorm samlad kunskap till sin hjälp.

⁴⁹ Se avsnitt 1.1.1.

Det ska också noteras att resultatet av denna undersökning inte innebär att ett i boken förespråkat statsskick i sig nödvändigtvis skulle främja tolerans. Det enda samband som kan anses någorlunda påvisat är det som föreligger mellan tolerans å ena sidan, och å andra sidan att läsa sagor om konkret rättvisa, där hjältar direkt ställer upp för andra och hjälper de som behöver hjälp snarare än väntar på ett myndighetsbeslut.

Dock har det faktum att det är en minimal undersökning med väldigt begränsad utsträckning naturligtvis påverkat undersökningens riktighet — och som jag redan nämnt under avsnittet om kritik angående min metod finns flera ytterligare faktorer som har påverkat undersökningens kapacitet att vara komplett och helt representativ för sitt ämne och undersökningsområde.

6 Källförteckning

6.1 Källor

Surrey County Council: School term dates, <<https://www.surreycc.gov.uk/schools-and-learning/schools/school-term-dates>>, besökt 2018-05-21.

The Pottermore News Team, '500 million Harry Potter books have now been sold worldwide', Pottermore, publicerad 2018-02-01. <<https://www.pottermore.com/news/500-million-harry-potter-books-have-now-been-sold-worldwide>>, besökt 2018-05-20.

United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization: 'Fighting Intolerance', UNESCO. <<http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/fight-against-discrimination/promoting-tolerance/>>, besökt 2018-05-22.

United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization: 'Records of the General Conference: Twenty-eighth Session, Paris 25 October to 16 November 1995 – Volume one: Resolutions'. UNESCO 1996.

Vezzali, L. — Stathi, S. — Giovannini, D. — Capozza, D. — Trifiletti, E.: 'The greatest magic of Harry Potter: Reducing prejudice.' Journal of Applied Social Psychology 2015, 45, s. 105–121.

6.2 Litteratur

Asp, Petter: 'Straffrätt: En kortfattad översikt'. Iustus 2014.

Duff, Antony — Garland, David: 'A reader on punishment'. Oxford University Press 1994.

Grenholm, Carl Henrik: 'Etisk teori: Kritik av moralen'. Studentlitteratur 2014.

Rowling, Joanne K.: 'Harry Potter och De Vises Sten'. Bloomsbury Publishing 1997.

Tännsjö, Torbjörn: 'Grundbok i normativ etik'. Thales 2012.